

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Травмоване дитинство:
психологічні проблеми
особистісного та соціального
становлення дітей та молоді
в умовах війни та
поствоєнного періоду**

УДК 159.9+ 316.6

Травмоване дитинство: психологічні проблеми особистісного та соціального становлення дітей та молоді в умовах війни та поствоєнного періоду : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 листопада 2025 року, м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне : РДГУ, 2025. 178 с.

Рекомендовано до випуску Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 13 від 18.12.2025 р.).

Матеріали подаються у авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність інформації та дотримання норм авторського права несуть автори.

Висновки. Отже, когнітивні механізми є динамічними та пластичними, що збагачуються завдяки спрямованим когнітивно-стимулюючим діям особистості протягом життя. Збагачення когнітивного резерву особистості веде до таких корисних процесів як підвищення мотивації до навчання, налагодження добрих стосунків з вчителями, зменшення проблемної поведінки та можливість навчатися більш проактивно та рефлексивно.

Для учасників освітнього процесу когнітивна стійкість є запорукою безпечної поведінки в екологічному контексті яка підтримується шляхом регулювання думок та дій, когнітивного контролю, вибору та успішного моніторингу дій задля досягнення цілей.

Список використаних джерел

1. Milshtein, D., & Henik, A. (2020). I Read, I Imagine, I Feel: Feasibility, Imaginability and Intensity of Emotional Experience as Fundamental Dimensions for Norming Scripts. *Basic and Applied Social Psychology*, 42(6), 432–459. <https://doi.org/10.1080/01973533.2020.1796670>
2. Notebaert, L., Clarke, P. J. F., Meeten, F., Todd, J., & Van Bockstaele, B. (2024). Cognitive flexibility and resilience measured through a residual approach. *Anxiety, Stress, & Coping*, 38(1), 125–139. <https://doi.org/10.1080/10615806.2024.2353654>
3. Oveisgharan, S., Wilson, R. S., Yu, L., Schneider, J. A., and Bennett, D. A. (2020). Association of early-life cognitive enrichment with Alzheimer disease pathological changes and cognitive decline. *JAMA Neurol.* 77, 1–8. doi: 10.1001/jamaneurol.2020.1941
4. Stern Y, Arenaza-Urquijo EM, Bartrés-Faz D, Belleville S, Cantilon M, Chetelat G, Ewers M, Franzmeier N, Kempermann G, Kremen WS, Okonkwo O, Scarmeas N, Soldan A, Udeh-Momoh C, Valenzuela M, Vemuri P, Vuoksima E. (2018). Whitepaper: Defining and investigating cognitive reserve, brain reserve, and brain maintenance. *Alzheimers Dement.* 16(9), 1305-1311. doi: 10.1016/j.jalz.2018.07.219.

Максимюк Тетяна

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри вікової та педагогічної психології

Рівненського державного гуманітарного університету

(м. Рівне)

СВІТОВИЙ ДОСВІД МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ У КРИЗОВИХ МАСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Кризові масові ситуації, зокрема природні та техногенні катастрофи, терористичні акти й воєнні дії, створюють значні психотравмуючі умови, що чинять суттєвий вплив на психічний розвиток дітей і підлітків. Психотравма [1, 3] може мати багатовекторний характер, впливаючи на емоційно-вольову, когнітивну, соціальну та мотиваційну сфери, а також на подальшу соціалізацію дитини

Міжнародні дослідження та аналітичні огляди вказують на важливість інтеграції психологічної, педагогічної, соціальної та медичної підтримки на ранніх етапах втручання, оскільки саме комплексні моделі здатні мінімізувати довгострокові наслідки травматичних подій та забезпечити формування стійкості дітей у кризових умовах. Ефективність таких підходів підтверджується результатами програм, які поєднують міжвідомчу взаємодію, роботу з сім'єю, освітнім середовищем і місцевими громадами. У контексті держав, що переживають періоди високої соціальної та безпекової нестабільності, систематизація та адаптація світового досвіду мультидисциплінарної підтримки дітей набуває особливої значущості, оскільки дозволяє підвищити ефективність національних систем реагування та забезпечити більш цілісну допомогу постраждалим дітям.

Мета – проаналізувати світові підходи до мультидисциплінарної підтримки дітей у кризових масових ситуаціях та визначити найбільш ефективні моделі, рекомендації та механізми міжфахової взаємодії, підтверджені сучасними науковими даними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова практика щодо підтримки дітей у кризових масових ситуаціях базується на впровадженні конкретних механізмів роботи, які забезпечують дієву реалізацію комплексних підходів, окреслених у концептуальних моделях міжнародних досліджень. До таких механізмів належать: створення захищених середовищ для дітей, організація програм психосоціальної підтримки, використання протоколів раннього виявлення стресових реакцій, навчання батьків і педагогів стабілізаційним навичкам, а також залучення громад до відновлення соціальних зв'язків і формування ресурсного середовища. Ці інструменти дозволяють працювати з наслідками психотравмуючого досвіду на різних рівнях та суттєво зменшують ризики тривалого збереження його проявів. Ключову роль у формуванні таких практичних моделей відіграють міжнародні організації (UNICEF, WHO, IFRC, IASC), які розробляють стандартизовані протоколи, інструкції й алгоритми дій для фахівців, що працюють у надзвичайних ситуаціях.

Комплексність таких практик пояснюється тим, що окремі професійні групи не спроможні забезпечити повний цикл відновлення дитини після травми в умовах автономної роботи. Доказові моделі підкреслюють необхідність інтеграції зусиль шкільних психологів, психотерапевтів, педагогів, соціальних працівників, волонтерських команд, громадських ініціатив та медичної системи [4, 5]. Скоординована взаємодія цих суб'єктів створює умови для формування життєстійкості та резильєнтності дітей, забезпечуючи безперервність підтримки та її адаптацію до потреб кожної дитини.

Міжнародні підходи включають наступні програми:

1. Psychological First Aid (PFA) – модель, запропонована Всесвітньою організацією охорони здоров'я, спрямована на термінову стабілізацію психоемоційного стану дитини, відновлення почуття безпеки та налагодження первинної соціальної підтримки [6]. PFA не є психотерапією, але забезпечує базову психологічну допомогу, доступну для широкого кола фахівців і волонтерів.

2. Інтегративні програми UNICEF акцентують на мультидисциплінарності втручань та залученні педагогів, соціальних працівників, медиків і психологів. Такі програми дозволяють одночасно працювати з емоційною регуляцією дитини, відновленням навчальної діяльності, підтримкою сім'ї та налагодженням соціальних зв'язків. Школа як стабілізуюче середовище є ключовим чинником повернення дітей до стану психологічної рівноваги.

3. Громадоцентричні моделі IFRC спрямовані на відновлення соціального оточення, формування мереж підтримки та розбудову системи взаємодопомоги. Наявність безпечних просторів, групових програм та постійного соціального супроводу підтвердила свою ефективність у країнах, що зазнали надзвичайних ситуацій [2].

Наукові огляди свідчать, що оптимальні результати забезпечують підходи, які поєднують індивідуальну психологічну підтримку з педагогічними, соціальними та громадським втручанням [4]. Ефективність таких моделей залежить від кількох взаємопов'язаних чинників. По-перше, це міжпрофесійна взаємодія та координація дій, яка дозволяє уникати дублювання зусиль і забезпечує комплексний супровід дітей у різних сферах. По-друге, істотне значення має наявність чітких протоколів та процедур втручання, що стандартизують роботу фахівців і дозволяють діяти ефективно у кризових умовах. При цьому важливою складовою є безперервність спеціалізованого супроводу з постійною присутністю професійних та волонтерських структур. По-третє, необхідно враховувати культурні та соціальні критерії, адаптуючи міжнародні моделі до особливостей конкретної країни чи регіону.

Для України релевантними є практики, що передбачають раннє виявлення ознак посттравматичного стресу, системне залучення шкільного середовища, а також підтримку сімей та роботу з батьками як ключовими джерелами відновлення. Важливою є міжвідомча координація служб, що працюють із дітьми, а також розвиток локальних спільнот і волонтерських ініціатив, які формують мережу соціальної підтримки та допомагають стабілізувати дитячу психіку після кризових подій.

Інтеграція міжнародного досвіду у національні системи психологічної допомоги сприяє підвищенню ефективності раннього виявлення психотравматичних реакцій, забезпеченню системної підтримки сімей та створенню безпечного навчального середовища. Це, у свою чергу, формує життєстійких дітей і молодь, здатних адаптуватися до нових соціальних викликів. Подальший розвиток мультидисциплінарних програм потребує міжфахової підготовки спеціалістів, постійного моніторингу ефективності втручання і адаптації міжнародних моделей до українського соціокультурного контексту. Таким чином, застосування світових практик мультидисциплінарної підтримки дітей у кризових масових ситуаціях може стати фундаментом довготривалого підвищення стійкості суспільства та зменшення негативних психоемоційних наслідків криз.

Список використаних джерел

1. Betancourt T. S., Khan K. T. The mental health of children affected by armed conflict : protective processes and pathways to resilience. *International Review of Psychiatry*. 2008. Vol. 20, No. 3. P. 317 – 328. DOI: <http://doi.org/10.1080/09540260802090363>.
2. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Psychological first aid for young peers. Training manual. Copenhagen : IFRC Reference Centre for Psychosocial Support, 2021. URL: <https://surl.lu/oukwww> (дата звернення: 21.11.2025).
3. Masten A. S, Barnes A. J. Resilience in children: developmental perspectives. *Children*. 2018. 5 (7) :98. DOI: <https://doi.org/10.3390/children5070098>.
4. Tol W. A., Komproe I. H, Jordans M. J. Et al. Mediators and moderators of a psychosocial intervention for children affected by political violence. *J Consult Clin Psychol*. 2010. 78(6). P. 818 – 828. DOI: <http://doi.org/10.1037/a0021348>.
5. UNICEF. Field test version. Operational guidelines. Community-based mental health and psychosocial support in humanitarian settings: three-tiered support for children and families. New York : 3 United Nations Plaza, 2018. 88 p. URL: <https://surl.li/eeedyg> (дата звернення: 20.11.2025).
6. World Health Organization. Psychological first aid : facilitator's manual for orienting field workers. Geneva : WHO, 2013. URL: <https://surl.li/rpowah> (дата звернення: 20.11.2025).

Малигін Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
викладач кафедри психології Український державний університет
імені Михайла Драгоманов
(м. Київ)

КОМПУЛЬСИВНИЙ ПРОМІСКУЇТЕТ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ: ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ, ФАКТОРИ РИЗИКУ ТА ПОВЕДІНКОВІ ПАТЕРНИ

Проблематика компульсивної сексуальної поведінки набуває особливої значущості у контексті сучасних трансформацій суспільства, де цифровізація повсякденного життя суттєво змінює способи формування та реалізації сексуальності молодих людей. Включення компульсивного розладу сексуальної поведінки до одинадцятої редакції Міжнародної класифікації хвороб стало важливим кроком у визнанні клінічної значущості даного

ЗМІСТ

Артемова Ольга, Кондратюк Наталія	Комунікативна компетентність медичної працівників як умова успішної соціально-психологічної адаптації	4
Артемова Ольга, Рачинська Олеся	Вплив професійної самоефективності персоналу на його суб'єктичне благополуччя в умовах війни	7
Баратюк Артем	VR- тренінги соціальних навичок для дітей та підлітків, які мають труднощі в спілкуванні через травму	9
Безручук Світлана, Армеева Єлизавета	Емпіричне дослідження психологічних особливостей мотиваційні сфери здобувачів фахової передвищої освіти	11
Беляєва Наталія, Гузь Наталія	Особливості прояву синдрому емоційного вигорання у психологів та засоби його подолання	13
Бойчук Тарас	Особливості підвищення резильєнтності та опрацювання травматичного досвіду в короткочасній EMDR терапії онлайн з людьми, що постраждали від війни	15
Борисова Олександра	Вплив війни на дітей і підлітків: психоемоційні стани та копінг-стратегії молоді	17
Бура Валерія	Вивчення когнітивного навантаження в умовах багатозначності	19
Варушко Юлія	Психологічні механізми подолання кризових станів	22
Гапоненко Лариса	Терапевтичний діалог стабілізації психіки дошкільнят з конфліктною поведінкою	25
Данильченко Олександр	Війна як чинник трансформації мотиваційних установок щодо батьківства в молодих сім'ях	30
Dombrovskis Valerijs, Guseva Svetlana	Family and School Factors in the Psychological Adaptation of War-Traumatized Children (<i>Роль сім'ї і освітнього середовища у психологічній адаптації дітей, що пережили травматичний досвід війни</i>)	31
Дорошенко А.	Синдром відкладеного життя як феномен психічного буття особистості в умовах війни	33
Драна Ірина	Психологічні кордони і адаптаційні процеси як взаємопов'язані чинники стресостійкості партнерів	35
Дружиніна Інна	Психологічне благополуччя в умовах хронічного стресу: роль емоційної регуляції та соціальної підтримки	37

Єсіна Олеся	Вплив кумулятивного стресу на психологічне благополуччя особистості	39
Дяченко Тетяна	Особливості агресивної поведінки військовослужбовців з адиктивними розладами	41
Журигора Вікторія	Особливості Я-концепції осіб зі сценічними бар'єрами	44
Жучинська Олена	Програма психологічної реабілітації «Відновлення цілісності та ресурсу через гештальт-підхід»	47
Заводовський Анатолій	Особливості розгляду кейсів травмованого дитинства у полімодальній багатофокусній супервізії	48
Piško Dzintra	Coping Strategies of Primary School Children in the Context of Crisis-Related Situations	51
Казанцев Володимир	Інтерпретація як метод відновлення особистості внаслідок травми	53
Козігора Марія	Емоційна безпека дитини як чинник подолання наслідків психологічної травми	54
Короваєнко Поліна	Використання техніки ебру в арт-терапії для зниження рівня тривожності та страху у підлітків	56
Король Олена, Кощенко Олександра	Психоемоційний стан як фактор впливу на навчальну діяльність здобувачів ФДПО в умовах війни	58
Котлік Наталія	Самооцінка та навчальна мотивація підлітків в умовах психологічної травматизації війною: вікові та статеві особливості	61
Котлубовська Алла	Психологічні особливості зв'язку читацької активності, тривожності та емоційного стану молоді	63
Кулакова Лариса	Колективна травма української нації крізь призму дитинства	64
Кулаков Руслан	Роль батьківських виховних практик та соціальних установок у формуванні просоціальної поведінки дітей і підлітків в реаліях повномасштабної війни	67
Кутєпова-Бредун В. Текут'єва Д.	Особливості прокрастинації у студентів-психологів	70
Кучеренко Наталія	Емоційний інтелект як чинник запобігання синдрому емоційного вигорання в колективі	72
Ларіна Тетяна	Когнітивна стійкість учасників освітнього простору як запорука безпечної поведінки в екологічному контексті	75

Максимюк Тетяна	Світовий досвід мультидисциплінарної підтримки дітей к кризових ситуаціях	77
Малигін Олександр	Компульсивний проміскуїтет у юнацькому віці: психологічні механізми, фактори ризику та поведінкові патерни	79
Міненко Ольга	Методи формування стресостійкості підлітків воєнного конфлікту	83
Мельничук Ірина	Сімейна резильєнтність як ресурс подолання воєнних викликів	85
Михальчук Антоніна	Використання притч та метафоричних історій як інструментів стабілізації, відновлення та ресурсності дітей в освітньому середовищі в період війни	87
Молочко Ярослав	Нарцисична спрямованість як результат адаптивних відповідей на стрес у дитинстві	90
Онопрійчук Сергій	Роль страху у процесах саморегуляції поведінки особливості в умовах війни	93
Опанасюк Ірина	Техніка «колаж» як засіб творчого самовираження старшокласників в умовах сьогодення	96
Паламарчук Владислав	Дослідження готовності особового складу ДСНС України до виконання професійних обов'язків	100
Панько Ірина	Особливості профілактики професійного вигорання	102
Папченко Юлія, Волошина Валентина	Соціально-психологічні виклики к підтримці дітей під час військової агресії	105
Пінська Олена	Комунікативна толерантність освітян як детермінанта збереження безпечного освітнього середовища у воєнних реаліях	107
Перебойчук К., Лапшова Н.	Самооцінка та емоційний інтелект як особистісні чинники саморегуляції та профілактики агресивних проявів у підлітковому віці	109
Петренко Ганна	Дослідження впливу мотиву вибору шлюбного партнера на подружні взаємини	111
Поліщук Тетяна	Сресостійкість лікарів фізичної та реабілітаційної медицини у період війни: психологічні чинники, ризики та ресурси адаптації	113

Прокопук Ірина	Основні напрямки дослідження життєстійкості у психологічній науці	115
Прудка Лілія	Вікові кризи та їх роль у формуванні психічних розладів: клініко-психологічний підхід	117
Рибак Юрій	Особливості впливу тривожності на тілесне здоров'я особистості в складних життєвих ситуаціях	120
Reznik Alexander	Risky behavior of Israel teenagers during periods of military conflicts, terroristic and rocket attacks (<i>Ризикова поведінка ізраїльських підлітків у періоди воєнних конфліктів, терористичних атак та ракетних обстрілів</i>)	123
Роженко Юлія	Основні підходи до вивчення конфлікту і конфліктної поведінки у сучасній науці	125
Руденко Володимир, Руденко Наталія	Аналіз переживання різних типів травматичних подій підлітками і юнаками	129
Рудюк Олег	Психологічні ресурси подолання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді	130
Синягівська Вікторія	Психологічні ресурси розвитку життєстійкості особистості в умовах війни	133
Стрельченко Наталія	Психологічні захисні стратегії військовослужбовців з різним рівнем бойового досвіду	134
Ставицька Олена, Артемук Олександра	Психологічні механізми виникнення посттравматичного стресового розладу у волонтерів в умовах війни	137
Сторож Олена	Групові психотерапія як ресурс збереження особистісного благополуччя сучасної молоді в умовах війни	140
Токарева Наталя	Полімодальні сценарії травматизації підлітків в умовах воєнного часу	142
Умерова Наталя	Психологічна підтримка дітей в умовах постійних повітряних тривог	145
Учитель Інна, Варушка Юлія	Стиль сімейного виховання та схильність підлітків до невротизації	147
Uzole Tatjana, Zīmele Santa	Psychological Coping Strategies of Ukrainian Refugee Adolescents: Social Adaptation and Maladaptation – A Case Study of a Latvian School	149

Фесюк Владислав	Теоретичні аспекти дослідження феномену багатозначності особистості	154
Хватова Олена, Вернидуб Юлія	Освітнє середовище як простір психологічного відновлення і безпеки дітей війни	156
Шаповалов Андрій	Вплив воєнної травматизації на формування професійної ідентичності молоді: психологічні виклики та шляхи відновлення	158
Шулюк Надія	Психологічний супровід і профорієнтація дітей війни в умовах безпечного освітнього середовища	160
Юрчук Олена	Роль психолога у збереженні резильєнтності дітей в умовах сучасних криз	163
Юрчук Олексій	Руховий режим як фактор психофізичної реабілітації дітей травмованих війною	165
Čapulis Sergejs, Dombrovskis Valerijs	Sport as a Tool for Promoting Mental Health and Social Integration among Youth(<i>Спорт как інструмент зміцнення ментального здоров'я і соціальної інтеграції молоді</i>)	168
Яблонська Марина	Особливості копінг-стратегій подолання стресу у працівників центрів розвитку в умовах війни	171